

Lisbeth Mikaelsson
Professor i religionsvitenskap
Universitetet i Bergen
Januar 2012

Stiklestad 2030

Fokus på religion

Mine kommentarer tar sikte på å underbygge at jubileet bør fokusere på religiøse spørsmål som et aktuelt temafelt i relasjon til Olavstradisjonen. Kirke og kristendom inntar her en naturlig hovedstilling, men feltet bør utvides til å omfatte annen religion og refleksjoner over religion mer generelt. Utgangspunktet er at et jubileum av denne størrelsesorden må kommunisere med sin samtidskontekst på relevante måter. Den tidsmessige avstanden til feiringen skaper her en viss usikkerhet, men når det gjelder hvilke anliggender som kan tenkes å stå på samfunnets dagsorden om to tiår, er det usannsynlig at religion ikke er på listen.

Religion har i de siste tiårene fått større aktualitet i massemedier og academia i den vestlige verden. Det skyldes til en stor del islam og nyreligiøsitet. Samtidig muliggjør turisme og pilegrimsvandring personlig kontakt med fremmede religioner. Individuell, fristilt åndelighet næres i dag av tradisjonell religion på ikke-kontrollbare måter. Denne situasjonen har gjort at klassisk sekulariseringsteori (Marx, Freud, Weber) på mange hold er blitt avløst av teorier om at senmoderne samfunn, som jo Norge er et karakterisk eksempel på, gjennomgår refortryllings- og resakraliseringsprosesser. Disse prosessene oppfattes som så viktige at forskere nå ser for seg et postsekulært samfunn i emning. En sentral representant for slike synsmåter er filosofen Charles Taylor, som i sitt monumentale verk *The Secular Age* (2007) hevder at vi er i ferd med å gå inn i en tid da hegemoniet til “the mainstream master narrative of secularization” vil bli mer og mer utfordret. Religiøs søken vil prege den nye tiden, men ellers er utviklingen åpen (s. 534–535). En postsekulær kultursituasjon kan forstås som en tilstand preget av større allmenn interesse for religiøse og åndelige spørsmål, samt en åpen holdning koblet med kritisk refleksjon til religiøse tradisjoner. Dette signalementet er trolig en relevant horisont i forhold til å formidle Olavstradisjonen.

Mer religion er ikke uproblematisk og i dagens verden er arbeidet for en fredelig religiøs sameksistens av den aller største betydning. Hva er det med religion siden den så ofte synes å avle ufred og undertrykkelse? Det gis ikke et enkelt svar på det spørsmålet. Religion er et komplekst fenomen med et dobbelt ansikt: Den fremmer positive verdier og skaper identitet, men legitimerer også vi-dem-holdninger og undertrykkelse. Selve det religiøse mangfoldet betyr en teologisk utfordring for tilhengere av tradisjonelt eksklusivistiske religioner som kristendom og islam. I vårt

multireligiøse samfunn er det imidlertid essensielt at ulike synsmåter om tro og tradisjon kan leve fredelig side om side og i beste fall berike hverandre og kulturen som helhet. Mot en slik verdiposisjon foreslår jeg følgende perspektiver for jubileet:

- belyse religion som kilde til utvikling, mening og identitet for den enkelte og samfunnet
- få frem religioners evne til å inspirere og peke utover det trivielle mot noe hellig og gåtefullt.
- fremme dialog, tillit og toleranse over religionsgrensene
- drøfte kontroversielle spørsmål vedrørende religion

Materialet knyttet til Stiklestad og Olav den hellige er så rikt at alle punktene vil kunne knyttes til motiver og fortellinger i denne tradisjonen.

Olav den hellige – barn av sin tid, mann for vår tid?

Overskriften markerer de to dimensjonene ved feiringen av helgenkongen: den historiske og den samtidige. Forskning og debatt som kan kaste (nytt) lys over det historiske materialet og Olavsskikkelsens rolle og betydning gjennom århundrene har en selvsagt plass i feiringen. Men hva med relevansen av denne historien for dagens religiøse virkelighet? Rommer beretningene om hvordan Olav Haraldsson kristnet landet i sin levetid verdier som fortsatt kan forsvares, eller eksemplifiserer denne skikkelsen en type religiøs ensretting og undertrykkelse som ikke lenger kan aksepteres? Historien om Olav og trosskiftet gir mulighet til å sette paradokser og problemer knyttet til gudstro og religiøs sameksistens på dagsordenen. Som tema har det både faglig og allmenn interesse, og man kan se for seg samtalerom der areligiøse, kristne, muslimer, buddhister osv. inkluderes. Overleveringene om helgenkongens hjelp og støtte til folk fra alle samfunnslag demonstrerer religionens kraft til å bygge opp, lindre og trøste, et aspekt som så avgjort hører hjemme i feiringen, ikke bare relatert til kristendommen.

Den europeiske dimensjonen

Trosskiftet situerte landet i det katolske Europa slik at det fikk del i den religiøse og kulturelle integrasjonen som kirken stod for. Både faglige og andre grunner tilsier at den europeiske dimensjonen ved Olavstradisjonen bør markeres i jubileet og forberedelsesfasen. I dag vitner så vel økumenikk som pilegrimsvandring (jf. St Olav's Ways) om nye former for kontakt mellom de europeiske kirkene og at grensen mellom luthersk og katolsk kristendom er blitt mer porøs. Valfarten er religion i bevegelse i dobbelt mening. Vil utviklingen resultere i nye former for religiøs og kulturell integrasjon i Europa? Hvor står Norge i dette bildet? De mange spørsmålene knyttet til religiøs sameksistens er felles for verdensdelen og utgjør en kontekst for situasjonen i Norge som det vil være naturlig å løfte frem.

Kulturarv og religion

I avisen *Vårt Land* 9. januar i år står en artikkel om at madonnafigurer er på vei inn i norske kirker. Det er ett av flere tegn på en tilnærming til katolsk kristendom i Den norske kirke. Her er renessansen for helgener som Olav og Sunniva et enda tydeligere tegn. I årene fremover vil det bli interessant, også i forskning, å følge med på i hvilken grad de fremste norske helgenene med Olav i spissen vil overskride den historiske og nasjonale kulturarvssfæren og bli gjenstand for teologisk refleksjon og fromhet. Steinen i Stiklestad kirke er et eksempel som peker i den retning.

Den religiøse kulturarven formidler religion på en ikke-forkynnende måte, men den kan likevel tale sterkt til mennesker. Interessante forskningsspørsmål i den forbindelsen er hva opplevelser av helligsteder og andre minner betyr for religiøs utvikling. Er de viktige for den individualiserte åndeligheten som blomstrer i det postsekulære samfunnet? I hvilken grad styrker historiebevissthet og norsk kulturarv tilnærmingen til det katolske i Norge? Oppfattes norsk kirkelig kulturarv som relevant for innvandrere med en annen religiøs bakgrunn?

Jubileet i 2030 kan bli en viktig postsekulær plattform hvor det kan reflekteres nyansert og åpent over utfordringene knyttet til religion uten å underkjenne dens grunnleggende betydning for enkeltmennesker og samfunn.